॥तैत्तिरीय आरण्यकम्॥

॥दशमः प्रश्नः — महानारायणोपनिषत्॥

ॐ सह नांववतु। सह नौं भुनक्तु। सह वीर्यं करवावहै। तेज्ञस्वि नावधीतमस्तु मा विद्विषावहैं। ॐ शान्तिः शान्तिः॥

॥अम्भस्य पारे॥

अम्भंस्यपारे भुवंनस्य मध्ये नाकंस्य पृष्ठे मंह्तो महीयान्। शुक्रेण ज्योती १ षि समनुप्रविष्टः प्रजापंतिश्वरित् गर्भे अन्तः॥ यस्मिन्निद सं च विचैति सर्वं यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदः। तदेव भूतं तदु भव्यंमा इदं तद्क्षरे पर्मे व्योमन्॥ येनांवृतं खं च दिवं महीं च येनांदित्यस्तपंति तेजंसा भ्राजंसा च। यमन्तः समुद्रे क्वयो वयंन्ति यद्क्षरे पर्मे प्रजाः॥ यतंः प्रसूता जगतंः प्रसूती तोयंन जीवान्व्यसंसर्ज भूम्याम्। यदोषंधीभिः पुरुषांन्पशूरश्च विवेश भूतानि चराच्राणि॥ अतंः पर् नान्यदणीयस हि परांत्परं यन्महंतो महान्तम्। यदेकमृव्यक्तमनंन्तरूपं विश्वं पुराणं तमंसः परंस्तात्॥१॥

तदेवर्तं तदुं स्त्यमांहुस्तदेव ब्रह्मं पर्मं केवीनाम्। इष्टापूर्तं बंहुधा जातं जायंमानं विश्वं बिंभर्ति भुवंनस्य नाभिः॥ तदेवाग्निस्तद्वायुस्तत्सूर्यस्तदुं चन्द्रमाः। तदेव शुक्रम्मृतं तद्वह्म तदापः स प्रजापंतिः॥ सर्वे निमेषा जित्रेरं विद्युतः पुरुषादिधि। कुला मुहूर्ताः काष्ठाश्वाहोरात्राश्चं सर्वशः॥ अर्द्धमासा मासां ऋतवंः संवत्स्रश्चं कल्पताम्। स आपः प्रदुघे उभे इमे अन्तरिक्षमथो सुवंः॥ नैनंमूर्ध्वं न तिर्यश्चं न मध्ये परिजग्रभत्। न तस्येशे कश्चन तस्यं नाम महद्यशंः॥२॥

न सन्दर्शे तिष्ठति रूपंमस्य न चक्षुंषा पश्यति कश्चनैनंम्। हृदा मंनीषा मनंसाऽभिक्नृंष्तो य एंनं विदुरमृंतास्ते भंवन्ति॥ अन्द्यः सम्भूंतो हिरण्यग्भं इत्यष्टौ॥ एष हि देवः प्रदिशोनु सर्वाः पूर्वो हि जातः स उ गर्भे अन्तः। स विजायंमानः स जिन्ष्यमाणः प्रत्यङ्गुंखांस्तिष्ठति विश्वतोमुखः॥ विश्वतंश्वक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतंस्पात्। सं बाहुभ्यां नमंति सं पतंत्रैर्द्यावांपृथिवी जनयंन्देव एकंः॥ वेनस्तत्पश्यन्विश्वा भुवनानि विद्वान् यत्र विश्वं भवत्येकंनीळम्। यस्मिन्निदर सं

च विचैक् स ओतः प्रोतंश्च विभुः प्रजास्। प्र तद्वींचे अमृतं नु विद्वान्गन्धवीं नाम् निहितं गुहांसु॥३॥

त्रीणि पदा निहिता गृहांसु यस्तद्वेदं सिवतुः पिताऽसंत्। स नो बन्धुंर्जिनिता स विधाता धामांनि वेद भुवनानि विश्वां। यत्रं देवा अमृतंमानशानास्तृतीये धामांन्यभ्यैरंयन्त। पिर् द्यावांपृथिवी यंन्ति सद्यः पिरं लोकान् पिर् दिशः पिर् सुवंः। ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदंपश्यत्तदंभवत् प्रजासुं। प्रीत्यं लोकान्परीत्यं भूतानि प्रीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशंश्च। प्रजापंतिः प्रथम्जा ऋतस्यऽऽत्मनऽऽत्मानंमभिसम्बंभूव। सदंसस्पित्मद्भंतं प्रियमिन्द्रंस्य काम्यंम्। सिनं मेधामंयासिषम्। उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपन्नित्र्रंत्तं ममं॥४॥

प्शू श्र्य मह्यमावंह जीवंनं च दिशों दिश। मा नों हि॰सीज्ञातवेदो गामश्वं पुरुषं जगंत्। अबिंभ्रदग्न आगंहि श्रिया मा परिपातय।

॥ गायत्रीमन्त्राः॥

पुरुषस्य विद्म सहस्राक्षस्यं महादेवस्यं धीमहि। तन्नों रुद्रः

प्रचोदयाँत्। तत्पुरुंषाय विदाहें महादेवायं धीमहि। तन्नों रुद्रः प्रचोदयाँत्। तत्पुरुंषाय विदाहें वऋतुण्डायं धीमहि। तन्नों दन्तिः प्रचोदयाँत्। तत्पुरुंषाय विदाहें चऋतुण्डायं धीमहि॥५॥

तन्नो नन्दिः प्रचोदयाँत्। तत्पुरुंषाय विद्यहें महासेनायं धीमहि। तन्नः षण्मुखः प्रचोदयाँत्। तत्पुरुंषाय विद्यहें सुवर्णपृक्षायं धीमहि। तन्नों गरुडः प्रचोदयाँत्। वेदात्मनायं विद्यहें हिरण्यगुर्भायं धीमहि। तन्नों ब्रह्मं प्रचोदयाँत्। नारायणायं विद्यहें वासुदेवायं धीमहि। तन्नों विष्णुः प्रचोदयाँत्। वृज्जन्खायं विद्यहें तीक्ष्णदुङ्ष्ष्रायं धीमहि॥६॥

तन्नों नारसि॰हः प्रचोदयाँत्। भास्करायं विद्यहें महद्युतिकरायं धीमहि। तन्नों आदित्यः प्रचोदयाँत्। वैश्वानरायं विद्यहें लालीलायं धीमहि। तन्नों अग्निः प्रचोदयाँत्। कात्यायनायं विद्यहें कन्यकुमारिं धीमहि। तन्नों दुर्गिः प्रचोदयाँत्।

॥ दूर्वासूक्तम्॥

सहस्रपरंमा देवी शतमूला शताङ्करा। सर्वर् हरतुं मे पापं दूर्वा दुःस्वप्ननार्शनी। काण्डांत्काण्डात् प्ररोहंन्ती परुषः परुषः

परिं॥७॥

प्वानों दूर्वे प्रतंनु सहस्रेण शतेनं च। या शतेनं प्रत्नोषिं सहस्रेण विरोहंसि। तस्यांस्ते देवीष्टके विधेमं ह्विषां व्यम्। अश्वंकान्ते रंथकान्ते विष्णुक्रांन्ते वसुन्धंरा। शिरसां धारियष्यामि रक्षस्व मां पदे पदे।

॥ मृत्तिकासूक्तम्॥

भूमिर्धेनुर्धरणी लोकधारिणी। उद्धृतांऽसि वंराहेण कृष्णेन शंतबाहुना। मृत्तिकं हनं मे पापं यन्मया दुंष्कृतं कृतम्। मृत्तिके ब्रह्मदत्ताऽसि काश्यपंनाभिमित्रंता। मृत्तिकं देहिं मे पुष्टिं त्वयि संवं प्रतिष्ठिंतम्॥८॥

मृत्तिके प्रतिष्ठिते सुर्वं तुन्मे निर्णुद् मृत्तिके। तयां हुतेन पापेन् गुच्छामि पंरमां गतिम्।

॥ रात्रुजयमन्त्राः॥

यतं इन्द्र भयांमहे ततों नो अभयं कृधि। मघंवन्छ्ग्धि तव तन्नं ऊतये विद्विषो विमृधों जिह। स्वस्तिदा विशस्पतिंवृत्रहा विमृधों वृशी। वृषेन्द्रंः पुर एंतु नः स्वस्तिदा अंभयङ्करः। स्वस्ति न इन्द्रों वृद्धश्रंवाः स्वस्ति नंः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्ताक्ष्यों अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृह्स्पतिर्दधातु। आपौन्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमा ऋजीषी। सोमो विश्वौन्यतसावनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानिदेभुः॥९॥

ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमृतः सुरुचो वेन आवः। सबु्ध्रियां उपमा अस्य विष्ठाः सृतश्च योनिमस्तश्च विवः। स्योना पृथिवि भवांऽनृक्षरा निवेशनी। यच्छांनः शर्म सृप्रथाः। गृन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपृष्टां करीषिणीम्। ईश्वरीर् सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम्। श्रीमें भृजतु। अलक्ष्मीमें नृश्यतु। विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँ होकानंनपज्ययम्भ्यंजयन्। महार इन्द्रो वज्रबाहः षोडशी शर्म यच्छतु॥१०॥

स्वस्ति नों मुघवां करोतु हन्तुं पाप्मानं योंऽस्मान् द्वेष्टिं। सोमान् स्वरंणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम्। शरीरं यज्ञशम्लं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योंऽस्मान् द्वेष्टिं। चरंणं प्वित्रं वितंतं पुराणं येनं पूतस्तरंति दुष्कृतानिं। तेनं प्वित्रंण शुद्धेनं पूता अतिं पाप्मान्मरांतिं तरेम। स्जोषां इन्द्र सगंणो मुरुद्धिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्। जिहि शत्रू रप् मृधी नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतीनः। सुमित्रा न आप ओषंधयः सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यौऽस्मान् द्वेष्टि यं चे वयं द्विष्मः। आपो हिष्ठा मंयोभुवस्ता ने ऊर्जे दंधातन॥११॥ महेरणांय चक्षंसे। यो वंः शिवतंमो रसस्तस्यं भाजयते ह नः। उश्वतीरिव मातरः । तस्मा अरंङ्ग मामवो यस्य क्षयांय जिन्वंथ। आपो जनयंथा च नः।

॥ अघमर्षणसूक्तम्॥

हिरंण्यशृङ्गं वर्रुणं प्रपंद्ये तीर्थं मे देहि याचितः। यन्मयां भूक्तम्साधूनां पापेभ्यंश्च प्रतिग्रंहः। यन्मे मनसा वाचा कर्मणा वा दुष्कृतं कृतम्। तन्न इन्द्रो वर्रुणो बृहस्पतिः सिवता चं पुनन्तु पुनः। नमोऽग्नयेंऽप्सुमते नम् इन्द्रांय नमो वर्रुणाय नमो वारुण्यें नमोऽन्न्यः॥१२॥

यद्पां ऋूरं यदंमेध्यं यदंशान्तं तदपंगच्छतात्। अत्याशनादंती-पानाद्यच उग्रात् प्रंतिग्रहात्। तन्नो वरुणो राजा पाणिना ह्यवमर्शंतु। सोऽहमंपापो विरजो निर्मुक्तो मुक्तिकिल्बषः। नार्कस्य पृष्ठमारुं या गच्छेद्वह्मंसलोकताम्। यश्चाप्सु वरुंणः स पुनात्वंघमर्षणः। इमं में गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुंद्रि स्तोम र् सचता परुष्णिया। असिक्रिया मंरुद्वृधे वितस्त्याऽऽर्जीकीये श्रणुह्या सुषोमंया। ऋतं चं सत्यं चाभीं द्वात्तप्सोऽध्यं जायत। ततो रात्रिरजायत् ततः समुद्रो अण्वः॥१३॥

स्मुद्रादंर्ण्वादिधं संवत्सरो अंजायत। अहोरात्राणिं विद्धिद्विश्वंस्य मिष्तो वृशी। सूर्याचन्द्रमसौ धाता यंथापूर्वमंकल्पयत्। दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो सुवंः। यत्पृथिव्याः रजंस्व मान्तरिक्षे विरोदंसी। इमाः स्तदापो वंरुणः पुनात्वंघमर्षणः। पुनन्तु वसंवः पुनातु वर्रुणः पुनात्वंघमर्षणः। पुष भूतस्यं मध्ये भुवंनस्य गोप्ता। एष पुण्यकृतां लोकानेष मृत्योर्हिर्ण्मयम्। द्यावांपृथिव्योर्हिर्ण्मयः सङ्श्रितः सुवंः॥१४॥

स नः सुवः स॰शिंशाधि। आर्द्रं ज्वलंति ज्योतिंर्हमंस्मि। ज्योतिर्ज्वलंति ब्रह्माहमंस्मि। योऽहमंस्मि ब्रह्माहमंस्मि। अहमंस्मि ब्रह्माऽहमंस्मि। अहमेवाहं मां जुंहोमि स्वाहाँ। अकार्यकार्यवकीणीं स्तेनो भ्रूंणहा गुंरुतल्पगः। वरुंणोऽपामंघ-मर्षणस्तस्मौत्पापात् प्रमुंच्यते। रजो भूमिंस्त्वमाः रोदंयस्व प्रवंदन्ति धीरौः। पुनन्तु ऋषंयः पुनन्तु वसंवः पुनातु वरुंणः पुनात्वंघमर्षणः। आक्रौन्त्समुद्रः प्रंथमे विधंमी जनयंन्प्रजा भुवंनस्य राजौ। वृषां प्वित्रे अधि सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे सुवान इन्दुंः॥१५॥

[8]

॥दुर्गासूक्तम्॥

जातवेदसे सुनवाम् सोमंमरातीयतो निर्जहाति वेदंः। स नंः पर्षदिते दुर्गाणि विश्वां नावेव सिन्धुं दुरिताऽत्यग्निः। तामग्निवंणां तपंसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कंर्मफलेषु जुष्टांम्। दुर्गां देवी श्रारंणमहं प्रपंद्ये सुतरंसि तरसे नमंः। अग्ने त्वं पारया नव्यों अस्मान्त्स्वस्तिभिरतिं दुर्गाणि विश्वां। पृश्वं पृथ्वी बंहुला नं उर्वी भवां तोकाय तनयाय शं योः। विश्वांनि नो दुर्गहां जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि। अग्ने अत्रिवन्मनंसा गृणानौंऽस्माकं बोध्यविता तनूनांम्। पृत्नाजित् सहंमानम् ग्निमुग्र ह्वेम पर्मात्स्थस्थांत्। स नंः पर्षदितं दुर्गाणि विश्वा क्षामंद्देवो अति दुरिताऽत्यग्निः। प्रत्नोषिं क्मीड्यो अध्वरेषुं स्नाच् होता नव्यंश्च सित्सं। स्वाश्चांग्ने त्नुवं पिप्रयंस्वास्मभ्यं च सौभंगमायंजस्व। गोभिर्जुष्टंमयुजो निषिक्तं तवेंन्द्र विष्णोरनुसश्चरेम। नाकंस्य पृष्ठम्भि संवसानो वैष्णंवीं लोक इह मादयन्ताम्॥१६॥

॥व्याहृतिहोमन्त्राः॥

भूरग्नयें पृथिव्यै स्वाहा भुवों वायवेऽन्तरिक्षाय स्वाहा सुवंरादित्यायं दिवे स्वाहा भूर्भुवः सुवंश्चन्द्रमंसे दिग्भ्यः स्वाहा नमों देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः सुव्रोम्॥१७॥

[३]

-[२]

भूरत्रंमुग्रये पृथिव्यै स्वाहा भुवोऽत्रं वायवेऽन्तरिक्षाय स्वाहा सुव्रत्रंमादित्यायं दिवे स्वाहा भूर्भुवः सुव्रत्रं चन्द्रमंसे दिग्भ्यः स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः सुव्रत्रमोम्॥१८॥ भूरग्रयें च पृथिव्यै चं मह्ते च स्वाहा भुवों वायवें चान्तरिक्षाय च मह्ते च स्वाहा सुवंरादित्यायं च दिवे चं मह्ते च स्वाहा भूर्भवः सुवंश्चन्द्रमंसे च नक्षंत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्चं मह्ते च स्वाहा नमों देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भवः सुवर्महुरोम्॥१९॥

___[**]

॥ ज्ञानप्राप्त्यर्थहोममन्त्राः॥

पाहि नो अग्न एनंसे स्वाहा। पाहि नो विश्ववेदंसे स्वाहा। यज्ञं पाहि विभावंसो स्वाहा। सर्वं पाहि शतऋतो स्वाहा॥२०॥

_[ξ]

पाहि नों अग्र एकंया। पाह्यंत द्वितीयंया। पाह्युर्जं तृतीयंया। पाहि गीर्भिश्चं तुसृभिविंसो स्वाहाँ॥२१॥

____[*७*]

॥वेदविस्मरणाय जपमन्त्राः॥

यश्छन्दंसामृष्भो विश्वरूपश्छन्दौभ्यश्छन्दा रंस्याविवेशं। सतार शिक्यः पुरोवाचोपनिषदिन्द्रौ ज्येष्ठ इंन्द्रियाय ऋषिंभ्यो नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः सुवरोम्॥२२॥ नमो ब्रह्मणे धारणं मे अस्त्वनिराकरणं धारयिता भूयास्ं कर्णयोः श्रुतं मा च्यौंद्वं ममामुष्य ओम्॥२३॥

॥ तपः प्रशंसा॥

ऋतं तर्पः सृत्यं तर्पः श्रुतं तर्पः शान्तं तर्पा दानं तर्पा यज्ञस्तर्पा भूभवः सुवर्ष्रह्मैतदुर्पांस्यैतत्तर्पः॥२४॥

-[१०]

॥विहिताचरणप्रशंसा निषिद्धाचरणनिन्दा च॥

यथां वृक्षस्यं सम्पुष्पिंतस्य दूराद्गन्थो वाँत्येवं पुण्यंस्य कर्मणों दूराद्गन्थो वांति यथांऽसिधारां कर्तेऽवंहितामवृक्तामेद्यद्युवे युवे ह वां विह्वदिंष्यामि कर्तं पंतिष्यामीत्येवम्नृतांदात्मानं जुगुप्सेत्॥२५॥

११

॥ दहरविद्या ॥

अणोरणीयान्महतो महीयानात्मा गुहायां निहितोऽस्य जन्तोः। तमंऋतुं पश्यति वीतशोको धातुः प्रसादौन्महिमानंमीशम्। सप्त प्राणाः प्रभवंन्ति तस्मौत्सप्तार्चिषंः सुमिधंः सप्त जिह्वाः। सप्त इमे लोका येषु चर्रन्ति प्राणा गुहाशयां निहिंताः सप्तसंप्त। अतः समुद्रा गिरयंश्च सर्वेऽस्मात्स्यन्दंन्ते सिन्धंवः सर्वरूपाः। अतंश्च विश्वा ओषंधयो रसांश्च येनैष भूतस्तिष्ठत्यन्तरात्मा। ब्रह्मा देवानां पदवीः केवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणांम्। श्येनो गृध्रांणा इस्विधितिर्वनांना सोर्मः प्वित्रमत्येति रेभन्। अजामेकां लोहितशुक्रकृष्णां बह्धां प्रजां जनयंन्ती र सरूपाम्। अजो ह्येको जुषमाणोऽनुशते जहाँत्येनां भुक्तभोगामजौंऽन्यः॥२६॥

ह्रसः श्रुंचिषद्वस्रंपन्तिरक्षसद्धोतां वेदिषदितिथिर्दुरोण्सत्।
नृषद्वंरसदंत्सद्धोमसद्बा गोजा ऋत्जा अद्रिजा ऋतं बृहत्।
घृतं मिमिक्षिरे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धामं।
अनुष्वधमावंह मादयंस्व स्वाहांकृतं वृषभ विक्षे ह्व्यम्।
समुद्रादूर्मिमधुंमार उदांरदुपार्शुना समंमृत्त्वमांनट्। घृतस्य

नाम् गृह्यं यदस्ति जिह्वा देवानांम्मृतंस्य नाभिः। वयं नाम् प्रब्रंवामा घृतेनास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः। उपं ब्रह्मा शृंणवच्छ्स्यमानं चतुः शृङ्गोवमीद्गौर एतत्। चृत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तांसो अस्य। त्रिधां बद्धो वृंषभो रोरवीति महो देवो मर्त्या श्राविंवेश॥२७॥

त्रिधां हितं पुणिभिर्गृह्यमानं गविं देवासों घृतमन्वंविन्दन्। इन्द्र एक र सूर्य एकं जजान वेनादेक र स्वधया निष्टंतक्षुः। यो देवानां प्रथमं पुरस्ताद्विश्वाधियों रुद्रो महर्षिः। हिरण्यगर्भं पंश्यत जायंमान् स नों देवः शुभया स्मृत्या संयुनक्तु। यस्मात्परं नापर्मस्ति किश्चिद्यस्मां नाणीयो न ज्यायौऽस्ति कश्चित्। वृक्ष इंव स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम्। न कर्मणा न प्रजया धर्नन त्यागेनैके अमृतत्वमानशुः। परेण नाकं निहितं गुहायां विभाजते यद्यतयो विशन्ति। वेदान्तविज्ञान्स्निश्चितार्थाः सन्यांसयोगाद्यतंयः शुद्धसत्वाः। ते ब्रह्मलोके तु परान्तकाले परामृतात्परिमुच्यन्ति सर्वे। दहं विपापं प्रमेशमभूतं यत्पुण्डरीकं पुरमध्यस् इस्थम्। तुत्रापि

दहं गुगनं विशोकस्तस्मिन् यदन्तस्तदुपांसित्व्यम्। यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः। तस्यं प्रकृतिंलीनस्य यः पर्रः स महेश्वरः॥२८॥

____[१२<u>]</u>

॥ नारायणसूक्तम्॥

सहस्रशीर्षं देवं विश्वाक्षं विश्वशंम्भुम्। विश्वं नारायंणं देवमक्षरं पर्मं पदम्। विश्वतः परमान्नित्यं विश्वं नारायणः हिरम्। विश्वमेवदं पुरुषस्तिद्वश्वमुपंजीवति। पतिं विश्वंस्यऽऽत्मेश्वंर्ष् शाश्वंतः शिवमंच्युतम्। नारायणं महाज्ञेयं विश्वात्मानं परायणम्। नारायणपंरो ज्योतिरात्मा नारायणः परः। नारायण परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः परः। नारायणपरो ध्याता ध्यानं नारायणः परः। यचं किश्चित्रंगत्स्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा॥ अन्तंबंहिश्चं तत्स्वं व्याप्य नारायणः स्थितः॥२९॥

अनंन्तमव्यंयं क्वि॰ संमुद्रेऽन्तं विश्वशंम्भुवम्। पद्मकोश प्रंतीकाशुः हृदयं चाप्यधोमुंखम्। अधो निष्टमा वितस्त्यान्ते नाभ्यामुपरि तिष्ठंति। ज्वालुमालाकुंलं भाती विश्वस्यऽऽंयतुनं मंहत्। सन्तंतर शिलाभिस्तुलम्बंत्याकोश्मित्त्रिभम्। तस्यान्तं सुष्रिर सूक्ष्मं तस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितम्। तस्य मध्ये महानंशिर्विश्वार्चिर्विश्वतोमुखः। सोऽग्रंभुग्विभंजन्तिष्ठन्नाहारमजुरः कविः। तिर्यगूर्ध्वमधः शायी रश्मयंस्तस्य सन्तंता। सन्तापयंति स्वं देहमापादतलमस्तंकः। तस्य मध्ये विहिशिखा अणीयौर्ध्वा व्यवस्थितः। नीलतोयदंमध्यस्थाद्विद्युष्ठंखेव भास्वंरा। नीवार्शूकंवत्तन्वी पीता भास्वत्यणूपंमा। तस्याः शिखाया मध्ये प्रमातमा व्यवस्थितः। स ब्रह्म स शिवः स हिरः सेन्द्रः सोऽक्षंरः परमः स्वराट्॥३०॥

नारायुणः स्थितो व्यवस्थितश्चत्वारि च॥१३॥————[१३]

॥ आदित्यमण्डले परब्रह्मोपासनम्॥

आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपंति तत्र ता ऋचस्तदृचां मण्डल् स ऋचां लोकोऽथ् य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिर्दीप्यते तानि सामानि स साम्नाम्मण्डल् स साम्नां लोकोऽथ् य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिषि पुरुषस्तानि यजूर्षेष स यज्ञीषां मण्डल् स यज्ञीषां लोकः सैषा त्रय्येवं विद्या तपिति य एषों उन्तरांदित्ये हिंरण्मयः पुरुषः॥३१॥

——[१४]

॥ आदित्यपुरुषस्य सर्वात्मकत्वप्रदर्शनम्॥

आदित्यो वै तेज् ओजो बलं यश्श्रक्षः श्रोत्रंमात्मा मनों मन्युर्मनुंर्मृत्यः सत्यो मित्रो वायुरांकाशः प्राणो लोंकपालः कः किं कं तत्सत्यमन्नमायुर्मृतों जीवो विश्वः कत्मः स्वंयम्भः प्रजापंतिः संवत्सर इति संवत्सरोऽसावांदित्यो य एष पुरुष पृष्पं भूतानामधिपतिर्ब्रह्मणः सायुंज्यः सलोकतांमाप्रोत्येतासांमेव देवतांनाः सायुंज्यः सार्षिताः समानलोकतांमाप्रोति य एवं वेदैंत्युपनिषत्॥३२॥

-[१५]

॥ शिवोपासनमन्त्राः॥

निधंनपतये नमः। निधंनपतान्तिकाय नमः। ऊर्ध्वाय नमः। ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः। हिरण्याय नमः। हिरण्यलिङ्गाय नमः। सुवर्णाय नमः। सुवर्णलिङ्गाय नमः। दिव्याय नमः। दिव्यलिङ्गाय नमः। भवाय नमः। भवलिङ्गाय नमः। शर्वाय नमः। शर्विलिङ्गाय् नमः। शिवाय् नमः। शिविलिङ्गाय् नमः। ज्वलाय् नमः। ज्वलिङ्गाय् नमः। आत्माय् नमः। आत्मिलङ्गाय् नमः। परमाय् नमः। परमिलङ्गाय् नमः। एतत्सोमस्यं सूर्यस्य सर्विलिङ्गः स्थाप्यृति पाणिमन्नं पवित्रम्॥३३॥

____[१६]

॥ पश्चिमवऋ-प्रतिपादक-मन्त्रः॥

सुद्योजातं प्रंपद्यामि सुद्योजाताय वै नमो नर्मः। भवे भवे नातिं भवे भवस्व माम्। भवोद्भंवाय नर्मः॥३४॥

<u> [१७</u>]

॥ उत्तरवऋ-प्रतिपादक-मन्त्रः॥

वामदेवाय नमों ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलंविकरणाय नमो बलंविकरणाय नमो बलाय नमो बलंप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः॥३५॥

<u> [</u>१८]

॥ दक्षिणवऋ-प्रतिपादक-मन्त्रः॥

अघोरैंभ्योऽथ घोरैंभ्यो घोरघोरंतरेभ्यः। सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नर्मस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः॥३६॥

[88]

॥ प्राग्वऋ-प्रतिपादक-मन्त्रः॥

तत्पुरुषाय विदाहें महादेवायं धीमहि। तन्नों रुद्रः प्रचोदयात्॥३७॥

₌[२०]

॥ ऊर्ध्ववऋ-प्रतिपादक-मन्त्रः॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिब्रह्मणो-ऽधिपतिब्रह्मां शिवो में अस्तु सदाशिवोम्॥३८॥

____[२१<u>]</u>

॥ नमस्कारमन्त्राः॥

नमो हिरण्यबाहवे हिरण्यवर्णाय हिरण्यरूपाय हिरण्यपतये-ऽम्बिकापतय उमापतये पशुपतये नमो नमः॥३९॥

[22]
ऋत र सत्यं पंरं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गंलम्। ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं
विश्वरूपाय वै नमो नमं:॥४०॥
[53]
सर्वो वै रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु। पुरुषो वै रुद्रः सन्महो
नमो नमंः। विश्वं भूतं भुवंनं चित्रं बंहुधा जातं जायंमानं चु
यत्। सर्वो ह्यंष रुद्रस्तस्मैं रुद्राय नमों अस्तु॥४१॥
[58]
कद्रुद्राय प्रचेतसे मी्ढुष्टंमाय तव्यंसे। वोचेम् शन्तंम हृदे।
सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥४२॥
[24]
॥ अग्निहोत्रहवण्याः उपयुक्तस्य वृक्षविशेषस्याभिधानम्॥
यस्य वैकंङ्कत्यग्निहोत्रहवंणी भवति प्रतिष्ठिताः प्रत्येवास्याहुंतय-
स्तिष्ठन्त्यथो प्रतिष्ठित्यै॥४३॥
[28]
कृणुष्व पाज् इति पर्श्व॥४४॥

___[२७]

॥ भूदेवताकमन्त्रः॥

अदितिर्देवा गंन्ध्वां मंनुष्याः पितरोऽसुंरास्तेषाः सर्वभूतानां माता मेदिनीं महती मही सांवित्री गांयत्री जगंत्युर्वी पृथ्वी बंहुला विश्वां भूता कंतुमा का या सा सत्येत्यमृतेतिं विसष्ठः॥४५॥

____[२८]

॥सर्वदेवता आपः॥

आपो वा इद सर्वं विश्वां भूतान्यापं प्राणा वा आपं प्रशव आपोऽमृत्मापोऽन्नमापं सम्राडापों विराडापं स्वराडापृश्छन्दा इस्यापो ज्योती इष्यापं स्त्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भवः सुवराप ओम्॥४६॥

[२९]

॥ सन्ध्यावन्दनमन्त्राः ॥

आपंः पुनन्तु पृथिवीं पृथिवी पूता पुंनातु माम्। पुनन्तु

ब्रह्मण्स्पित् ब्रह्मपूता पुनातु माम्। यदुच्छिष्ट्रमभौज्यं यद्वी दुश्चरितं ममं। सर्वं पुनन्तु मामापोऽस्तां चे प्रतिग्रह् श् स्वाहाँ॥४७॥

____[३०]

अग्निश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युंकृतेभ्यः। पापेभ्यों रक्षन्ताम्। यदह्रा पापंमकार्षम्। मनसा वाचां हस्ताभ्याम्। पद्मामुदरेण शि्षञा। अह्स्तदंवलुम्पतु। यत्किं चं दुरितं मियं। इदमहं माममृंतयोनौ। सत्ये ज्योतिषि जुहोंमि स्वाहा॥४८॥

.[३१]

सूर्यश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युंकृतेभ्यः। पापेभ्यों रक्षन्ताम्। यद्रात्रिया पापंमकार्षम्। मनसा वाचां हस्ताभ्याम्। पद्मामुदरेण शि्षञा। रात्रिस्तदंवलुम्पतु। यत्किं चं दुरितं मिये। इदमहं माममृंतयोनौ। सूर्ये ज्योतिषि जुहोंिम स्वाहा॥४९॥

____[३२]

॥प्रणवस्य ऋष्यादिविवरणम्॥

ओमित्येकाक्षेरं ब्रह्म। अग्निर्देवता ब्रह्मं इत्यार्षम्। गायत्रं छन्दं परमात्मं सरूपम्। सायुज्यं विनियोगम्॥५०॥

[33]

॥ गायत्र्यावाहनमन्त्राः॥

आयांतु वरंदा देवी अक्षरं ब्रह्मसम्मितम्। गायत्रीं छन्दंसां मातेदं ब्रह्म जुषस्वं मे॥५१॥

[38]

ओजोंऽसि सहोंऽसि बलंमसि भ्राजोंऽसि देवानां धाम् नामांसि विश्वंमसि विश्वायुः सर्वमिस सर्वायुरिभभूरों गायत्रीमावाहयामि सावित्रीमावाहयामि सरस्वतीमावाहयामि छन्दऋषीनावाहयामि श्रियमावाहयामि गायित्रया गायत्रीच्छन्दो विश्वामित्र ऋषिः सविता देवताऽग्निर्मुखं ब्रह्मा शिरो विष्णुर्ह्हदय रुद्रः शिखा पृथिवी योनिः प्राणापानव्यानोदानसमान सप्राणा श्वेतवर्णा साङ्क्ष्यायनसगोत्रा गायत्री चतुर्वि रशत्यक्षरा त्रिपदां षद्भुक्षिः पश्चशीर्षोपनयने विनियोग् ओं भूः। ओं भुवंः। ओर सुवंः। ओं महंः। ओं जनंः। ओं तपंः। ओर स्त्यम्। ओं तत्संवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्यं धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात। ओमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥५२॥

___[३५]

॥ गायत्री उपस्थानमन्त्राः॥

उत्तमें शिखंरे देवी भूम्यां पंवत्मूर्धनि। ब्राह्मणैभ्योऽभ्यंनुज्ञाता गच्छ देवि यथासुंखम्। स्तुतो मया वरदा वेदमाता प्रचोदयन्ती पवने द्विजाता। आयूः पृथिव्यां द्रविणं ब्रह्मवर्चस् मह्यं दत्व प्रजातुं ब्रह्मलोकम्॥५३॥

___[३६]

॥ आदित्यदेवतामन्त्रः॥

घृणिः सूर्यं आदित्यो न प्रभां वात्यक्षरम्। मधुं क्षरन्ति तद्रंसम्। स्तयं वै तद्रसमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥५४॥

॥ त्रिसुपर्णमन्त्राः ॥

ब्रह्मंमेतु माम्। मधुंमेतु माम्। ब्रह्मंमेव मधुंमेतु माम्। यास्तें सोम प्रजावत्सोभि सो अहम्। दुस्वप्रहन्दुंरुष्वहा। यास्तें सोम प्राणा स्तां जुंहोमि। त्रिसुंपर्णमयांचितं ब्राह्मणायं दद्यात्। ब्रह्महृत्यां वा एते घ्रंन्ति। ये ब्राह्मणास्त्रिसुंपर्णं पठंन्ति। ते सोमं प्राप्नुंवन्ति। आसहस्रात्पङ्किं पुनंन्ति। ओम्॥५५॥

____[३८]

_[३९]

ब्रह्मं मेधयाँ। मधुं मेधयाँ। ब्रह्मंमेव मधुं मेधयाँ। अद्या नों देव सिवतः प्रजावंत्सावीः सौभंगम्। परां दुष्विप्तिय स्पृव। विश्वांनि देव सिवतर्दुरितानि परां सुव। यद्भद्रं तन्म आ सुंव। मधु वातां ऋतायते मधुं क्षरन्ति सिन्धंवः। माध्वींनः सन्त्वोषंधीः। मधु नक्तं मुतोषि मधुं मत्पार्थिव र उजंः। मधु द्यौरंस्तु नः पिता। मधुंमात्रो वनस्पित्मधुंमा अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। य इमं त्रिसुंपर्णमयांचितं ब्राह्मणायं दद्यात्। भ्रूणह्त्यां वा एते घ्रंन्ति। ये ब्राह्मणास्त्रिसुंपर्णं पठंन्ति। ते सोमं प्राप्नुंवन्ति। आस्ह्स्रात्पङ्किं पुनंन्ति। ओम्॥५६॥

ब्रह्मं मेधवां। मधुं मेधवां। ब्रह्मंमेव मधुं मेधवां। ब्रह्मा देवानां पद्वीः कंवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणांम्। श्येनो गृध्राणाः स्वधितिर्वनानाः सोमः पवित्रमत्येति रेभन्। हुः सः श्रुंचिषद्वसुंरन्तिरक्षसद्धोतां वेदिषदितिथिर्दुरोण्सत्। नृषद्वंरसदंतसद्धोमसद्जा गोजा ऋत्जा अद्रिजा ऋतं बृहत्। य इमं त्रिसुंपर्णमयांचितं ब्राह्मणायं दद्यात्। वीर्हृत्यां वा एते घ्रंन्ति। ये ब्राह्मणास्त्रिसुंपर्णं पठंन्ति। ते सोमं प्राप्नुंवन्ति। आसहस्रात्पङ्किं पुनन्ति। ओम्॥५७॥

____[४०]

॥ मेधासूक्तम्॥

मेधा देवी जुषमांणा न आगाँद्विश्वाची भुद्रा सुंमन्स्यमांना। त्वया जुष्टां जुषमांणा दुरुक्तांन्बृहद्वंदेम विदर्थं सुवीराः॥ त्वया जुष्टं ऋषिभंवति देवि त्वया ब्रह्मांऽऽगृतश्रीरुत त्वयां। त्वया जुष्टंश्चित्रं विंन्दते वसु सा नो जुषस्व द्रविंणो न मेधे॥५८॥

मेधां म् इन्द्रों ददातु मेधां देवी सरस्वती। मेधां में अश्विनौं

देवावार्धत्तां पुष्कंरस्रजा॥५९॥

[૪૪]

अप्सरास् च या मेधा गंन्ध्वेषुं च यन्मनः। देवीं मेधा मनुष्यजा सा मां मेधा सुरभिंर्जुषताम्॥६०॥

[٤٤]

आ माँ मेधा सुरभिर्विश्वरूपा हिरंण्यवर्णा जर्गती जग्म्या। ऊर्जस्वती पर्यसा पिन्वमाना सा माँ मेधा सुप्रतीका जुषताम्॥६१॥

[88]

॥ मृत्युनिवारणमन्त्राः॥

अपैतु मृत्युर्मृतं न आगंन्वैवस्वतो नो अभंयं कृणोतु। पूर्णं वन्स्पतेरिवाभिनंः शीयता र र्यिः स च तान्नः शचीपतिः॥६२॥

[४५]

परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानाँत्। चक्षुंष्मते शृण्वते तें ब्रवीमि मा नंः प्रजाः रीरिषो मोत वीरान्॥६३॥

____[४६] वातं प्राणं मनसाऽन्वा रंभामहे प्रजापंतिं यो भुवंनस्य गोपाः। स नों मृत्योस्रायतां पात्व १ हंसो ज्योग्जीवा जरामंशीमहि॥६४॥ [とる] अमुत्र भूयादध यद्यमस्य बृहंस्पते अभिशंस्तेरम्ंश्चः। प्रत्यौहतामिश्वनां मृत्युमंस्माद्देवानांमग्ने भिषजा शचींभिः॥६५॥ ____[86] हरि हर्रन्तमनुयन्ति देवा विश्वस्येशानं वृष्मं मंतीनाम्। ब्रह्म सरूपमनुमेदमागादयंनं मा विवधीर्विक्रंमस्व॥६६॥ <u> —</u>[४९] शल्कैरग्निमिन्धान उभौ लोकौ संनेम्हम्। उभयौर्लोकयोर्-ऋध्वाऽतिं मृत्युं तराम्यहम्॥६७॥

मा छिंदो मृत्यो मा वंधीर्मा मे बलं विवृहो मा प्रमोंषीः। प्रजां

मा में रीरिष् आयुंरुग्र नृचक्षंसं त्वा ह्विषां विधेम॥६८॥

मा नों महान्तंमुत मा नों अर्भकं मा न उक्षंन्तमुत मा ने उक्षितम्। मा नोंऽवधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नंस्तनुवों रुद्र रीरिषः॥६९॥

[५२]

मा नंस्तोके तनये मा न आयंषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितोऽवंधीर्ह्विष्मंन्तो नमंसा विधेम ते॥७०॥

_[५३]

॥ प्रजापतिप्रार्थनामन्त्रः॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वां जातानि परिता बंभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नों अस्तु वयः स्याम् पत्रयो रयीणाम्॥७१॥

___[५૪]

॥ इन्द्रप्रार्थनामन्त्रः॥

स्वस्तिदा विशस्पतिर्वृत्रहा विमृधों वृशी। वृषेन्द्रः पुर एंतु नः स्वस्तिदा अभयङ्करः॥७२॥

<u> [</u> ५५]

॥ मृत्युञ्जयमन्त्राः ॥

त्र्यंम्बकं यजामहे सुगृन्धिं पुष्टिवर्धनम्। उर्वारुकिमेव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्।७३॥

___[५६]

ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तंवे। तान् यज्ञस्यं मायया सर्वानवं यजामहे॥७४॥

___[५७]

मृत्यवे स्वाहां मृत्यवे स्वाहां॥७५॥

___[५८]

॥पापनिवारक-मन्त्राः॥

देवकृंत्स्यैनंसोऽवयजनंमसि स्वाहाँ। मृनुष्यंकृत्स्यैनंसो-ऽवयजनंमसि स्वाहाँ। पितृकृंत्स्यैनंसोऽवयजनंमसि स्वाहाँ। आत्मकृंत्स्यैनंसोऽव्यजनंमिस् स्वाहाँ। अन्यकृंत्स्यैनंसो-ऽव्यजनंमिस् स्वाहाँ। अस्मत्कृंत्स्यैनंसोऽव्यजनंमिस् स्वाहाँ। यिद्वा च नक्तं चैनंश्चकृम तस्यांव्यजनमिस् स्वाहाँ। यत्स्वपन्तंश्च जाग्रंत्श्चेनंश्चकृम तस्यांव्यजनमिस् स्वाहाँ। यत्सुषुप्तंश्च जाग्रंत्श्चेनंश्चकृम तस्यांव्यजनमिस् स्वाहाँ। यद्विद्वा स्मश्चाविद्वा स्मश्चेनंश्चकृम तस्यांव्यजनमिस् स्वाहाँ। एनस एनसोऽवयजनमिस स्वाहा॥७६॥

॥ वसुप्रार्थनामन्त्रः॥

यद्वो देवाश्चकृम जिह्नयां गुरुमनंसो वा प्रयुंती देव हेर्डनम्। अरावा यो नो अभि दुंच्छुनायते तस्मिन्तदेनों वसवो निधेतन स्वाहाँ॥७७॥

____[६०]

____[५९]

॥कामोऽकार्षीत्-मन्युरकार्षीत् मन्त्रः॥

कामोऽकार्षीं न्नमो नमः। कामोऽकार्षीत्कामः करोति नाहं करोमि कामः कर्ता नाहं कर्ता कामः कार्यिता नाहं कार्यिता

एष ते काम कामांय स्वाहा॥७८॥

[٤٤]

मन्युरकार्षीं न्नमो नमः। मन्युरकार्षीन्मन्युः करोति नाहं करोमि मन्युः कर्ता नाहं कर्ता मन्युः कार्यिता नाहं कार्यिता एष ते मन्यो मन्यंवे स्वाहा॥७९॥

[६२]

॥ विराजहोममन्त्राः॥

तिलाञ्जहोमि सरसार सिपष्टान् गन्धार मम चित्ते रमंन्तु स्वाहा। गावो हिरण्यं धनमन्नपानर सर्वेषा १ श्रिये स्वाहा। श्रियं च लक्ष्मीं च पृष्टिं च कीर्तिं चानृण्यताम्। ब्रह्मण्यं बंहुपुत्रताम्। श्रद्धामेधे प्रजाः सन्ददांतु स्वाहा॥८०॥

[[६३]

तिलाः कृष्णास्तिलाः श्वेतास्तिलाः सौम्या वंशानुगाः। तिलाः पुनन्तुं मे पापं यत्किश्चिद्दुरितं मंयि स्वाहा। चोर्स्यान्नं नंवश्राद्धं ब्रह्महा गुंरुतृल्पगः । गोस्तेय सुंरापानं भ्रूणहत्या तिला शान्ति शमयंन्तु स्वाहा। श्रीश्च लक्ष्मीश्च पृष्टीश्च

कीर्तिं चानृण्यताम् । ब्रह्मण्यं बंहुपुत्रताम् । श्रद्धामेधे प्रज्ञा तु जातवेदः सन्ददांतु स्वाहा॥८१॥

[٤४]

प्राणापानव्यानोदानसमाना में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं वि्रजां विपाप्मा भूंयास्ड्रं स्वाहाँ। वाङ्मनश्चक्षःश्रोत्रजिह्वाघ्राणरेतो- बुद्धाकूतिःसङ्कल्पा में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं वि्रजां विपाप्मा भूंयास्ड्रं स्वाहाँ। त्वक्रममा स्मरुधिरमेदोमञ्जास्नायवोऽस्थीनि में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं वि्रजां विपाप्मा भूंयास्ड्रं स्वाहाँ। शिरःपाणिपादपार्श्वपृष्ठोरूधरजङ्घाशिश्रोपस्थपायवो में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं वि्रजां विपाप्मा भूंयास्ड्रं स्वाहाँ। उत्तिष्ठ पुरुष हिरत पिङ्गल लोहिताक्षि देहि देहि ददापियता में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं वि्रजां विपाप्मा भूंयास्ड्रं स्वाहाँ॥८२॥

____[६५]

पृथिव्यप्तेजोवायुराकाशा में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं विरजां विपाप्मा भूयास्ड् स्वाहाँ। शब्दस्पर्शरूपरसगन्धा में शुद्धान्तां ज्योतिंर्हं विरजां विपाप्मा भूयास्ड् स्वाहाँ। मनोवाक्कायकर्माणि में शुद्धान्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयास इस्वाहाँ। अव्यक्तभावैरहङ्कारैज्यीतिरहं विरजां विपाप्मा भूयास् स्वाहाँ। आत्मा में शुद्धन्तां ज्योतिंरहं विरजां विपाप्मा भूयासङ् स्वाहां। अन्तरात्मा में शुद्धान्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासङ् स्वाहाँ। परमात्मा में शुद्धन्तां ज्योतिंरहं विरजां विपाप्मा भूयास स्वाहाँ। क्षुधे स्वाहाँ। क्षुत्पिपासाय स्वाहाँ। विविंट्ये स्वाहाँ। ऋग्विंधानाय स्वाहाँ। क्षोंत्काय स्वाहाँ। (ओइ स्वाहाँ।) क्षुत्पिपासामेलं ज्येष्ठामलक्ष्मीर्नाशयाम्यहम्। अभूतिमसंमृद्धिं च सर्वान्निर्णुद मे पाप्नांन इस्वाहा। अन्नमय-प्राणमय-मनोमय-विज्ञानमय-मानन्दमय-मात्मा में शुद्धान्तां ज्योतिंरहं विरजां विपाप्मा भूयासङ् स्वाहाँ॥८३॥

[६ ६]

॥ वैश्वदेवमन्त्राः॥

अग्नये स्वाहाँ। विश्वैभ्यो देवेभ्यः स्वाहाँ। ध्रुवायं भूमाय स्वाहाँ। ध्रुवक्षितंये स्वाहाँ। अच्युतक्षितंये स्वाहाँ। अग्नयें स्विष्टकृते स्वाहाँ ॥ धर्माय स्वाहाँ। अधर्माय स्वाहाँ। अन्धः स्वाहाँ। ओष्धिवनस्पतिभ्यः स्वाहाँ॥८४॥

रक्षोदेवजनेभ्यः स्वाहाँ। गृह्याँभ्यः स्वाहाँ। अवसानेँभ्यः स्वाहाँ। अवसानंपतिभ्यः स्वाहाँ। सर्वभूतेभ्यः स्वाहाँ। कामाय स्वाहाँ। अन्तरिक्षाय स्वाहाँ। यदेजति जगिति यच चेष्टति नाम्नो भागोऽयं नाम्ने स्वाहाँ। पृथिव्यै स्वाहाँ। अन्तरिक्षाय स्वाहाँ॥८५॥

दिवे स्वाहाँ। सूर्याय स्वाहाँ। चन्द्रमंसे स्वाहाँ। नक्षेत्रेभ्यः स्वाहाँ। इन्द्रांय स्वाहाँ। बृहुस्पतंये स्वाहाँ। प्रजापंतये स्वाहाँ। ब्रह्मणे स्वाहाँ। स्वधा पितृभ्यः स्वाहाँ। नमो रुद्रायं पशुपतंये स्वाहाँ॥८६॥

देवेभ्यः स्वाहाँ। पितृभ्यः स्वधाऽस्तु। भूतेभ्यो नर्मः। मनुष्येभयो हन्ताँ। प्रजापंतये स्वाहाँ। प्रमेष्ठिने स्वाहाँ। यथा कूंपः शतधांरः सहस्रंधारो अक्षितः। एवा में अस्तु धान्य सहस्रंधारमक्षितम्। धनंधान्ये स्वाहाँ। ये भूताः प्रचरंन्ति दिवानक्तं बिलेमिच्छन्तों वितुदंस्य प्रेष्याः। तेभ्यो बिले पृष्टिकामो हरामि मयि पृष्टिं

पृष्टिंपतिर्दधातु स्वाहाँ॥८७॥

[しょ]

ओं तद्भ्रह्म। ओं तद्मायुः। ओं तद्मत्मा। ओं तत्मत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥ अन्तश्चरितं भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु। त्वं यज्ञस्त्वं वषद्भारस्त्विमन्द्रस्त्वः रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापितिः। त्वं तदाप् आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम्॥८८॥

[६८]

॥ प्राणाहुतिमन्त्राः॥

श्रुद्धायां प्राणे निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रुद्धायांमपाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रुद्धायां व्याने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रुद्धायांमुदाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रुद्धायां समाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। ब्रह्मणि म आत्माऽमृंतत्वाय॥ अमृतोप्स्तरंणमसि॥ श्रुद्धायां प्राणे निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रंदाहाय। प्राणाय स्वाहां॥ श्रुद्धायांमपाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रंदाहाय। अपानाय स्वाहाँ॥ श्रृद्धायाँ व्याने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रदाहाय। व्यानाय स्वाहाँ॥ श्रृद्धायांमुदाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रदाहाय। उदानाय स्वाहाँ॥ श्रृद्धाया समाने निर्विष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रदाहाय। समानाय स्वाहाँ॥ ब्रह्मणि म आत्माऽमृत्त्वायं। अमृतापिधानमंसि॥८९॥

[ξξ]

॥ भुक्तान्नाभिमन्त्रणमन्त्राः॥

श्रद्धायां प्राणे निर्विषयामृत हुतम्। प्राणमन्नेनाप्यायस्व। श्रद्धायां मपाने निर्विषयामृत हुतम्। अपानमन्नेनाप्यायस्व। श्रद्धायां व्याने निर्विषयामृत हुतम्। व्यानमन्नेनाप्यायस्व। श्रद्धायां मुदाने निर्विषयामृत हुतम। उदानमन्नेनाप्यायस्व। श्रद्धाया समाने निर्विषयामृत हुतम्। समानमन्नेनाप्यायस्व॥९०

॥भोजनान्ते आत्मानुसन्धानमन्त्राः॥

अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गुष्ठं चं समाश्रितः। ईशः सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणातिं विश्वभुक्॥॥९१॥

___[७१]

॥ अवयवस्वस्थता-प्रार्थनामन्त्रः॥

वाङ्कं आसन्। नृसोः प्राणः। अक्ष्योश्चक्षुंः। कर्णयोः श्रोत्रम्ं। बाहुवोर्बलम्। ऊरुवोरोजः। अरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तुनूः। तुनुवां मे सह नमस्ते अस्तु मा मां हिश्सीः॥९२॥

_[७२]

॥ इन्द्रसप्तर्षि-संवादमन्त्रः॥

वयंः सुपूर्णा उपं सेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नार्धमानाः। अपं ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षुंर्मुमुग्ध्यंस्मान्निधयेऽव बुद्धान्।

____[しま]

॥ हृदयालम्भनमन्त्रः॥

प्राणानां ग्रन्थिरसि रुद्रो मां विशान्तकः। तेनान्नेनांप्यायस्व॥९३॥

-[匆8]

॥ देवताप्राणनिरूपणमन्त्रः॥

नमो रुद्राय विष्णवे मृत्युंर्मे पाहि॥९४॥

[94]

॥ अग्निस्तुतिमन्त्रः॥

त्वमंग्रे द्युभिस्त्वमांशुशुक्षणिस्त्वम् द्यस्त्वमश्मं नस्परि। त्वं वनेंभ्यस्त्वमोषंधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९५॥

॥ अभीष्टयाचनामन्त्राः॥

शिवनें में सन्तिष्ठस्व स्योनेनं में सन्तिष्ठस्व सुभूतेनं में सन्तिष्ठस्व ब्रह्मवर्चसेनं में सन्तिष्ठस्व युज्ञस्यर्धिमनु सन्तिष्ठस्वोपं ते यज्ञ नम् उपं ते नम् उपं ते नमः॥९६॥

<u>__</u>[しし]__

॥ परतत्त्व-निरूपणम्॥

सत्यं परं पर सत्य सत्येन न सुवर्गा हो का च्यंवन्ते

____[**0<]

कदाचन स्ता १ हि सत्यं तस्मौत्सत्ये रमन्ते तप इति तपो नानशेनात्परं यद्धि परं तपस्तदुर्द्धर्षं तदुराधर्षं तस्मात्तपंसि रमन्ते दम् इति नियंतं ब्रह्मचारिणस्तरमाद्दमं रमन्ते शम इत्यरंण्ये मुनयस्तस्माच्छमं रमन्ते दानमिति सर्वाणि भूतानिं प्रशर्सन्ति दानान्नाति दुष्करं तस्मौदाने रमन्ते धर्म इति धर्मेण सर्वमिदं परिंगृहीतं धर्मान्नातिं दुश्चरं तस्मौद्धर्मे रमन्ते प्रजन इति भूया रसस्तस्माद्भयिष्ठाः प्रजायन्ते तस्माद्भयिष्ठाः प्रजनेने रमन्तेऽग्रय इत्याह तस्मादग्रय आधीतव्या अग्निहोत्रमित्यांह तस्मांदग्निहोत्रे रंमन्ते युज्ञ इति युज्ञो हि देवानां यज्ञेन हि देवा दिवंङ्गतास्तस्मा द्युज्ञे रमन्ते मानुसमिति विद्वा १ सस्तस्माद्विद्वा १ सं एवं मानसे रमन्ते न्यास इति ब्रह्मा ब्रह्मा हि परः परों हि ब्रह्मा तानि वा एतान्यवंराणि तपा रेसि न्यास एवात्यरेचयद्य एवं वेदेंत्युपनिषत्॥९७॥

॥ ज्ञानसाधन-निरूपणम्॥

प्राजापत्यो हार्रुणिः सुपूर्णेयः प्रजापंतिं पितर्मुपंससार्

किं भंगवन्तः पंरमं वंदन्तीति तस्मै प्रोवाच सत्येनं वायुरावांति सत्येनांदित्यो रोंचते दिवि सत्यं वाचः प्रतिष्ठा सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मौत्सत्यं पंरमं वदन्ति तपंसा देवा देवतामग्रं आयन्तपसर्षयः सुवरन्वंविन्दं तपंसा सपत्नाप्रणुंदामारांतीस्तपंसि सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मात्तपंः परमं वदंन्ति दमेन दान्ताः किल्बिषंमवधून्वन्ति दमेन ब्रह्मचारिणः स्वंरगच्छन्दमो भूतानानदुराधर्षन्दमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्दमः परमं वदंन्ति शमेन शान्ताः शिवमाचरंन्ति शमेन नाकं मुनयोऽन्वविन्दञ्छमो भूतानानदुराधर्षञ्छमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माच्छमः परमं वदंन्ति दानं यज्ञानां वरूथन्दक्षिणा लोके दातार ५ सर्वभूतान्युंपजीवन्तिं दानेनारांतीरपांनुदन्त दानेनं द्विषन्तो मित्रा भंवन्ति दाने सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्दानं पंरमं वदंन्ति धर्मो विश्वंस्य जगंतः प्रतिष्ठा लोके धर्मिष्ठं प्रजा उंपसर्पन्ति धर्मेणं पापमंपनुदंति धर्मे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माँ द्धर्मं पंरमं वदंन्ति प्रजननं वै प्रतिष्ठा लोके साधु प्रजायाँस्तुन्तुं तंन्वानः पिंतृणामंनृणो भवंति तदेव तस्यानृणं तस्मौत् प्रजनेनं परमं वदंन्त्यग्नयो वै त्रयीं विद्या देवयानः पन्थां

गार्हपत्य ऋक्पृंथिवी रंथन्तरमंन्वाहार्यपचंनो यजुंरन्तरिक्षं वामदेव्यमाहवनीयः सामं सुवर्गो लोको बृहत्तस्मादग्नीन्परमं वदंन्त्यग्निहोत्र सायं प्रातर्गृहाणां निष्कृतिः स्विष्ट सुहुतं यंज्ञऋतूनां प्रायंण १ सुवर्गस्यं लोकस्य ज्योतिस्तस्मांदग्निहोत्रं पंरमं वदंन्ति यज्ञ इति यज्ञो हि देवानां यज्ञेन हि देवा दिवंङ्गता यज्ञेनासुंरानपांनुदन्त यज्ञेनं द्विषन्तो मित्रा भंवन्ति यज्ञे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मौद्यज्ञं पर्मं वदन्ति मानसं वै प्रांजापृत्यं पवित्रं मानसेन मनसा साधु पंश्यति मानसा ऋषंयः प्रजा ुं असृजन्त मानसे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मौन्मानसं पेरमं वर्दन्ति न्यास इत्याहुंर्मनीषिणौं ब्रह्माणं ब्रह्मा विश्वः कतमः स्वंयम्भुः प्रजापंतिः संवत्सर इति संवत्सरोऽसावांदित्यो य एष आंदित्ये पुरुषः स पंरमेष्ठी ब्रह्मात्मा याभिरादित्यस्तपंति रश्मिभस्ताभिः पर्जन्यों वर्षति पर्जन्येनौषधिवनस्पतयः प्रजांयन्त ओषधिवनस्पतिभिरन्नं भवत्यन्नेन प्राणाः प्राणैर्बलं बलेन तपस्तपंसा श्रद्धा श्रद्धयां मेधा मेधयां मनीषा मंनीषया मनो मनंसा शान्तिः शान्त्यां चित्तं चित्तेन स्मृति इ

[99]

स्मृत्या स्मार् स्मारेण विज्ञानं विज्ञानंनात्मानं वेदयति तस्मांदन्नं ददन्त्सर्वांण्येतानिं ददात्यन्नांत् प्राणा भंवन्ति भूतानां प्राणैर्मनो मनंसश्च विज्ञानं विज्ञानांदानन्दो ब्रंह्मयोनिः स वा एष पुरुषः पञ्चधा पंञ्चात्मा येन सर्वमिदं प्रोतं पृथिवी चान्तरिक्षं च द्यौश्च दिशंश्चावान्तरदिशाश्च स वै सर्वमिदं जगत्स च भूत र स भव्यं जिज्ञासकृप्त ऋतजा रियष्ठाः श्रद्धा सत्यो महंस्वान्तमसोपरिष्टाद्वात्वां तमेवं मनंसा हृदा च भूयों न मृत्युमुपंयाहि विद्वान्तस्मान्यासमेषां तपंसामतिरिक्तमाहंर्वसुरण्यों विभूरंसि प्राणे त्वमसिं सन्धाता ब्रह्मं त्वमंसि विश्वसृत्तेजोदास्त्वमंस्यग्नेवंचीदास्त्वमंसि सूर्यस्य द्युम्नोदास्त्वमंसि चन्द्रमंस उपयामगृहीतोऽसि ब्रह्मणै त्वा महस ओमित्यात्मानं युञ्जीतैतद्दै मंहोपनिषंदं देवानां गुह्यं य पुवं वेदं ब्रह्मणों महिमानमाप्रोति तस्माद्भह्मणो महिमानंमित्युपनिषंत्॥ ९८॥

॥ ज्ञानयज्ञः॥

तस्यैवं विदुषों यज्ञस्यात्मा यजंमानः श्रद्धा पत्नी शरीरमिध्ममुरो वेदिलीमांनि बर्हिर्वेदः शिखा हृदंयं यूपः काम आज्यं मन्युः पशुस्तपोऽग्निः शंमयिता दक्षिणा वाग्घोतां प्राण उंद्गाता चक्षुंरध्वर्युर्मनो ब्रह्मा श्रोत्रंमग्रीद्यावद्भियंते सा दीक्षा यदश्जांति यत्पिबंति तदंस्य सोमपानं यद्रमंते तदुंपुसदो यत्सश्चरंत्युपविशंत्युत्तिष्ठंते च स प्रंवर्ग्यो यन्मुखं तदांहवनीयो यदंस्य विज्ञानं तज्जुहोति यत्सायं प्रातरंत्ति तत्सिमधो यत्सायं प्रातम्ध्यन्दिनं च तानि सर्वनानि ये अहोरात्रे ते देर्शपूर्णमासौ येंऽर्द्धमासाश्च मासांश्च ते चांतुर्मास्यानि य ऋतवस्ते पंशुबन्धा ये संवत्सराश्चं परिवत्सराश्च तेऽहंर्गणाः संववेदसं वा एतत्सत्रं यन्मरंणं तदंवभृथं एतद्वे जंरामर्यमग्निहोत्र सत्रं य एवं विद्वानुंदगयंने प्रमीयंते देवानांमेव महिमानंङ्गलाऽऽदित्यस्य सायुंज्यं गच्छत्यथ् यो दक्षिणे प्रमीयंते पितृणामेव मंहिमानं इत्वा चन्द्रमंसः सायुंज्यं गच्छत्येतौ वै सूर्याचन्द्रमसौर्मिहिमानौ ब्राह्मणो विद्वान्भिजंयति तस्माँद्वह्मणीं महिमानंमाप्नोति तस्माँद्वह्मणीं महिमानंमित्युपनिषंत्॥९९॥

-[८०]

ॐ सह नांववतु। सह नौं भुनक्तु। सह वीर्यं करवावहै। तेज्ञस्वि नावधीतमस्तु मा विद्विषावहैं। ॐ शान्तिः शान्तिः॥ ॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥ हिरेः ओम्॥ This PDF was downloaded from http://stotrasamhita.github.io.

GitHub: http://stotrasamhita.github.io | http://github.com/

stotrasamhita

Credits: http://stotrasamhita.github.io/about/